

# VU Research Portal

## European Integration and National Elections

de Vries, C.E.

2007

### **document version**

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

### **citation for published version (APA)**

de Vries, C. E. (2007). *European Integration and National Elections: The Impact of EU Issue Voting on National Electoral Politics*. [PhD-Thesis - Research and graduation internal, Vrije Universiteit Amsterdam]. Faculty of Social Sciences Vrije Universiteit.

### **General rights**

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

### **Take down policy**

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

### **E-mail address:**

[vuresearchportal.ub@vu.nl](mailto:vuresearchportal.ub@vu.nl)

## Europese Integratie en Nationale Verkiezingen: De invloed van *EU Issue Voting* op nationale verkiezingen

### Samenvatting

De laatste twee decennia is het proces van Europese integratie aan grote veranderingen onderhevig. Met de toename van de bevoegdheden van de Europese Unie (EU) op een groot aantal beleidsterreinen, de invoering van een Europese munt, de recente uitbreidingen en het ontwerp van een Europese grondwet dendert de Europese trein met volle kracht vooruit. Niet iedereen is echter tevreden met de snelheid en de richting waarmee deze trein zich voortbeweegt. Gedurende de laatste jaren is er een toenemende scepsis waarneembaar onder burgers en politieke partijen in de lidstaten over de koers en reikwijdte van het eenwordingsproces. Het duidelijke ‘nee’ in de referenda over de Europese grondwet in Nederland en Frankrijk in 2005 is een recente manifestatie van dit groeiende ongenoegen. Als gevolg van deze bedenkingen over het Europese project ontstaat er een steeds grotere ruimte voor de politisering van Europese thema’s binnen de nationale politieke arena. Werd het integratieproces tot het begin van de jaren negentig vanuit zowel een (liberaal) intergouvernementalistisch als een (neo-) functionalistisch gezichtspunt nog gezien als een eliteproject waarin publieke opinie grotendeels als onbetekenend kon worden beschouwd, wordt het eenwordingsproces thans door een groeiende rol van burgers, politieke partijen, belangengroepen en sociale bewegingen gekenmerkt. Recent onderzoek wijst inderdaad uit dat Europese en nationale politieke elites hun achterban nauwgezet in de gaten houden als het gaat om Europa. De *permissive consensus* – de notie dat het Europese eenwordingsproces door vrede, welvaart en stabiliteit in Europa te handhaven een diffuus gevoel van steun onder de bevolking genereert – lijkt te hebben plaatsgemaakt voor een *constraining dissensus*, een proces waarin burgers, het maatschappelijke middenveld en politieke partijen hun grieven ten aanzien van de Europese eenwording uitdrukkelijk articuleren en vormgeven.

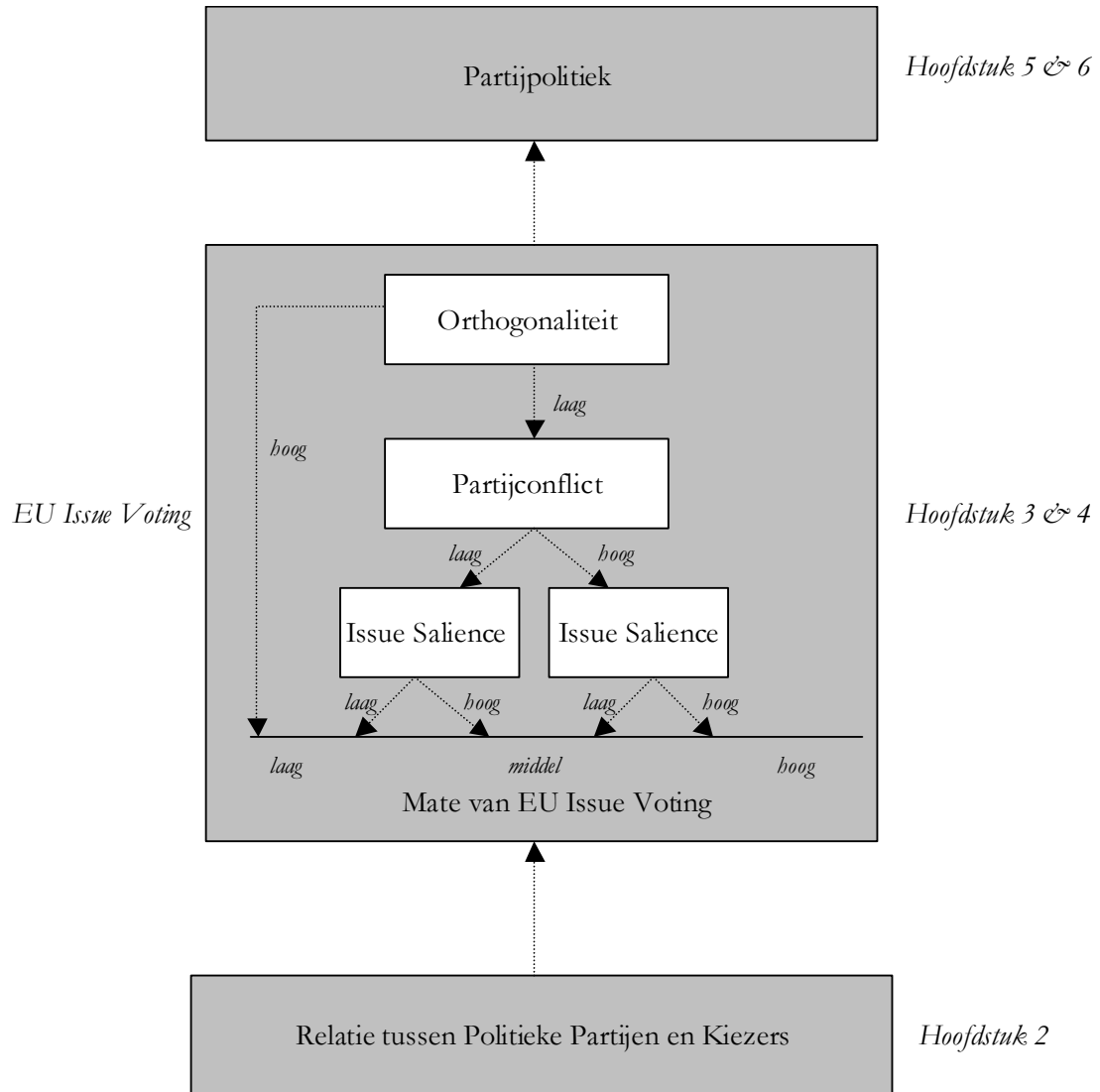
Deze recente ontwikkelingen in het proces van Europese integratie vormen de achtergrond van dit proefschrift. Het doel van dit promotie-onderzoek is om een bijdrage te leveren aan het debat omtrent de toenemende politisering van het Europese eenwordingsproces in de lidstaten van de Unie. Nadrukkelijk houdt dit onderzoek zich bezig met de bestudering en verklaring van de mate waarin attitudes ten aanzien van Europese integratie van invloed zijn op kiesgedrag in nationale verkiezingen – een fenomeen dat ik als *EU issue voting* betitel.

Ondanks het feit dat we inmiddels een behoorlijk inzicht hebben verkregen in de wijze waarop nationale thema's van invloed zijn op stemgedrag in Europese verkiezingen, is onze kennis van de manier waarop het Europese eenwordingproces nationale verkiezingen beïnvloedt zeer beperkt. Bijkomend is op te merken dat het geringe onderzoek naar *EU issue voting* tot dusver tot tegenstrijdige inzichten heeft geleid. Sommige studies komen tot de conclusie dat opvattingen ten aanzien van Europese integratie weldegelijk van invloed zijn op stemkeuze, terwijl andere auteurs tot de slotsom komen dat het effect van Europese thema's op nationale verkiezingen minimaal is. Derhalve kunnen we concluderen dat ons huidige inzicht in het proces van *EU issue voting*, het causale mechanisme dat eraan ten grondslag ligt en de uitwerkingen ervan op nationale verkiezingen en partijpolitiek zeer beperkt is. Dit proefschrift levert een bijdrage aan deze discussie door een model te ontwerpen aan de hand waarvan de mate waarin en de voorwaarden waaronder Europese thema's van invloed zijn op kiesgedrag in nationale verkiezingen longitudinaal en in verschillende landen kunnen worden vastgesteld en verklaard. Aan de hand van een collectie van vijf artikelen worden de volgende twee onderzoeksvragen beantwoord:

- *In welke mate en onder welke voorwaarden zijn attitudes ten aanzien van het proces van Europese integratie van invloed op kiesgedrag in nationale verkiezingen?*
- *Wat zijn de uitwerkingen van EU issue voting op nationale partijpolitiek?*

### **Model van EU issue voting**

Reeds sinds de jaren zestig staan vragen over de manier waarop issues bepalend worden voor stemgedrag en bijgevolg van invloed zijn op partijpolitiek centraal binnen de politicologie. Op basis van het onderzoek naar *issue evolution* en *realignment* uit de Amerikaanse context en de literatuur ten aanzien van *electoral* en *party system change* vanuit de Europese context, wordt een model ontworpen dat de mate waarin en de voorwaarden waaronder attitudes ten aanzien van Europese integratie van invloed zijn op stemkeuze in nationale verkiezingen kan verklaren. De premisse van dit model is dat het Europese thema zich gedraagt als elk ander beleidsthema. Dit wil zeggen, de reikwijdte van het theoretische model beperkt zich niet tot de specifieke case van *EU issue voting*, maar zou in principe ook voor andere issues moeten gelden, zoals immigratie of milieu. Het model van *EU issue voting* wordt in het onderstaande figuur weergegeven. Dit figuur geeft tevens de verhouding tussen de vijf afzonderlijke hoofdstukken weer.



Het model begint bij het vaststellen van de relatie tussen kiezers en politieke partijen ten aanzien van de EU (zie de box onderaan in het figuur). Alle conceptuele modellen van *issue voting* gaan van de aanname uit dat kiezers zich bij hun stemkeuze in grote mate laten leiden door de overeenstemming tussen de eigen positie ten aanzien van een bepaald issue en de positie van een politieke partij. Hieruit volgt dat *EU issue voting* alleen kan plaatsvinden als er enige mate van overeenkomst bestaat tussen de standpunten van partijen en kiezers ten aanzien van Europa. Hoofdstuk 2 '*Who's Cueing Whom? Mass-elite linkages and the future of European integration*' onderzoekt de relatie tussen kiezers en partijen ten aanzien van Europese integratie.

De tweede stap in het model definieert de drie centrale voorwaarden voor *EU issue voting* (zie de box getiteld *EU issue voting* in het figuur): orthogonaliteit, partijconflict en *issue salience*. De eerste voorwaarde is de orthogonaliteit van het issue (*issue orthogonality*). De term orthogonaliteit verwijst naar de mate waarin het issue onafhankelijk is van (dat wil zeggen, niet gerelateerd aan) de voornaamste politieke conflictlijn(-en). De verwachting is dat naarmate het EU issue sterker gerelateerd is aan de belangrijkste conflictlijnen, in dit geval de links/recht dimensie, *EU issue voting* waarschijnlijker wordt. Het idee hierachter is dat zowel kiezers als ook partijen er belang bij hebben als beleidsconflicten teruggebracht worden tot één (of twee) conflictlijn(-en). Het reduceren van het aantal conflicten leidt namelijk tot een afname van de transactiekosten. Let wel, het issue dient gerelateerd te zijn aan, maar niet in zijn geheel geïncorporeerd te zijn in de bestaande conflictlijn. Is dit laatste geval dan zou het EU issue immers geen toegevoegde informatie verschaffen voor kiezers bij het maken van hun stemkeuze.

De tweede voorwaarde is conflict tussen partijen. Naast *office-seeking* and *policy-seeking* is *vote-seeking* (het maximeren van het aantal stemmen) één van de centrale doelstellingen van politieke partijen. Derhalve hebben politieke partijen er belang bij om nieuwe issues te introduceren of te promoten indien deze een toename van het aantal kiezers tot gevolg kunnen hebben. Het ontstaan van partijconflict alleen is niet genoeg, kiezers moeten de verschillende partijstandpunten ook waarnemen. Kortom, de mate van waarneembaar partijconflict (*perceived partisan conflict*) moet hoog zijn.

Orthogonaliteit en partijconflict alleen zijn niet afdoende voor het ontstaan van *EU issue voting*. Kiezers moeten het issue ook belangrijk genoeg vinden om hun partijkeuze erdoor te laten beïnvloeden. De laatste voorwaarde is dan ook het belang dat kiezers hechten aan het Europese issue (*issue salience*). In de hoofdstukken 3 '*Sleeping Giant: Fact or Fairytale? How European integration affects national elections*' en 4 '*How Do Issues Become Relevant to Voters? The role of issue orthogonality in EU issue voting*' worden deze drie voorwaarden verder uiteengezet en empirisch onderzocht.

De derde en laatste stap in het model van *EU issue voting* is de bestudering van de uitwerkingen van *EU issue voting* op nationale partijpolitiek (zie de box bovenaan in het figuur). De hoofdstukken 5 en 6 houden zich bezig met de gevolgen van EU issue voting voor politieke partijen. Hoofdstuk 5 '*EU Issue Voting: Asset or Liability? How European integration affects parties' electoral fortunes in national elections*' bestudeert de mate waarin EU attitudes de stemkeuze voor verschillende politieke partijen beïnvloeden. Specifiek wordt de variatie in *EU issue voting* tussen partijen onderzocht aan de hand van verschillende partijenmerken, zoals het belang van Europese integratie voor de partijtop of oppositiestatus versus regeringsdeelname. Gezien het feit dat de empirische analyse uit hoofdstuk 5 uitwijst dat het belang van Europese integratie voor de partijleiding van cruciaal belang is als we de variatie in *EU issue voting* tussen partijen willen verklaren, gaat hoofdstuk 6 '*The Salience of the European Integration Issue: Three data sources compared*' dieper in op het verschil in het belang dat politieke partijen aan het Europese thema hechten. Het hoofdstuk draagt bij aan een verklaring van de verschillen in *EU issue salience* tussen partijen.

### Onderzoeksopzet en onderzoeksresultaten

Het bovengenoemde model van *EU issue voting* is empirisch getoetst aan de hand van een analyse van de mate van *EU issue voting* in Britse, Deense, Duitse en Nederlandse verkiezingen in de tijdsperiode van 1990 tot en met 2005. Deze selectie van cases stelt mij in staat om *EU issue voting* in een quasi-experimentele setting te bestuderen. Hoewel alle vier de landen reeds sinds langere tijd lid zijn van de EU en derhalve een vergelijkbare uitwerking van het eenwordingsproces op nationale politieke verhoudingen heeft plaatsgevonden, verschillen de landen in termen van partijstelsel- en kiesstelselkenmerken. Met behulp van deze cases kan het effect van het EU issue dus in verschillende electorale contexten worden bestudeerd. Een bijkomend voordeel is dat de nationale verkiezingsonderzoeken uit deze vier landen sterk overeenkomen. De enquêtes bevatten alle relevante vragen om het proces van *EU issue voting* operationaliseerbaar te maken. Tevens zijn deze vragen in hoge mate vergelijkbaar over de respectievelijke landen en gedurende de tijdsperiode.

Gezien het feit dat veel nationale verkiezingsonderzoeken geen vragen bevatten met betrekking tot de standpunten van kiezers en partijen ten aanzien van Europese integratie, draagt het gebruik van deze onderzoeken het nadeel in zich dat de tijdsperiode en het aantal landen voor de analyse beperkt is. Op grond van een aantal overwegingen heb ik besloten om toch nationale verkiezingsonderzoeken te gebruiken in plaats van een vergelijkend onderzoek, zoals de *European Election Study*. Ten eerste

zijn *European Election Study* data verzameld om stemgedrag tijdens Europese verkiezingen te onderzoeken, dus niet met het doel om nationaal kiesgedrag te verklaren. Eén van de problemen dat zich voordoet bij het gebruik van deze data voor de nationale context is het feit dat niet alle partijen die deelnamen aan de nationale verkiezingen in het onderzoek zijn opgenomen. Daarnaast zijn er slechts een handvol respondenten die aangeven dat zij voor kleine partijen hebben gestemd. Aangezien ik gebruik heb gemaakt van discrete keuzemodellen, specifiek *conditional* en *multinomial logit* modellen, om kiesgedrag te analyseren is het beperkte aantal respondenten zorgelijk. Tenslotte loopt een analyse met behulp van *European Election Study* data het gevaar van een sterke bias in de richting van *EU issue voting*. Door het grote aantal EU gerelateerde vragen in de *European Election Study* is het aannemelijk dat respondenten overrapportereren als het gaat om Europese thema's. Een analyse naar de invloed van EU attitudes op nationaal kiesgedrag met behulp van nationale verkiezingsonderzoeken is daarom een "conservatieve" toetsing van het *EU issue voting* model.

Met behulp van nationale kiesonderzoeken uit Denemarken, Duitsland, Groot-Brittannië en Nederland tussen 1990 en 2005 wordt in vijf afzonderlijke hoofdstukken het *EU issue voting* model getoetst. Hoofdstuk 2, geschreven met Marco Steenbergen en Erica Edwards, onderzoekt de relatie tussen de standpunten van kiezers en politieke partijen ten aanzien van Europese integratie. Dit verband kan enerzijds *bottom-up* zijn, dat wil zeggen dat politieke partijen hun EU standpunten afstemmen op de voorkeuren van hun achterban, of anderzijds *top-down* zijn, dit houdt in dat (een deel van) het electoraat door middel van een proces van informatievoorziening en overtuiging de standpunten van een politieke partij overneemt. De afbraak van één van beide vormen bemoeilijkt het ontstaan van *EU issue voting*. De empirische analyse laat zien dat beide vormen tegelijkertijd plaatsvinden, dat wil zeggen: kiezers beïnvloeden de EU standpunten van partijen en gelijktijdig zijn partijposities ten aanzien van Europese integratie van invloed op de opinies van kiezers. Het Europese eenwordingsproces wordt gekenmerkt door een tweezijdige relatie tussen politieke partijen en kiezers. Derhalve kan geconcludeerd worden dat aan de voorwaarde voor *EU issue voting* – het bestaan van een relatie tussen de EU standpunten van partijen en kiezers – is voldaan.

Hoofdstuk 3 analyseert of dit tweezijdig verband zich ook omzet in *EU issue voting*. De resultaten van onderzoek naar *EU issue voting* tot dusver zijn tegenstrijdig. Sommige studies laten zien dat opvattingen ten aanzien van Europa weldegelijk van invloed zijn geweest op stemkeuze, terwijl andere onderzoeken erop wijzen dat de uitwerking van het EU issue in nationale verkiezingen minimaal is. Deze contradictie



verdwijnt als bepaalde kenmerken van de electorale context in ogenschouw genomen worden. Met andere woorden, *EU issue voting* vindt alleen in verkiezingen plaats waar bepaalde condities aanwezig zijn; zowel de mate van partijconflict als *issue salience* ten aanzien van Europa moeten hoog zijn. De meetlat voor het ontstaan van *EU issue voting* ligt zodoende hoog, maar in landen, zoals Denemarken en Groot-Brittannië, waar het EU issue duidelijk door politieke partijen gepolitiseerd wordt en kiezers het thema Europa van belang vinden, komt *EU issue voting* voor.

Het vierde hoofdstuk benadrukt, naast de bovengenoemde factoren, de rol van orthogonaliteit in het *EU issue voting* proces. De verwachting is dat des te sterker het EU issue in de ogen van de kiezers gerelateerd is aan bestaande conflictlijnen, in dit geval de links/recht dimensie, des te hoger de mate van *EU issue voting*. De empirische analyse wijst uit dat *EU issue voting* inderdaad waarschijnlijker is als het EU issue gerelateerd is aan de links/rechts dimensie van politiek conflict. Deze bevinding is met name interessant gezien studies tot dusver veelal het tegenovergestelde scenario bepleitten, namelijk dat het EU issue electoraal relevant wordt als het loodrecht op de links/rechts dimensie staat.

Het vijfde hoofdstuk onderzoekt de uitwerkingen van *EU issue voting* op nationale partijpolitiek. In het bijzonder wordt de nadruk gelegd op de relatie tussen partijenkenmerken enerzijds en de mate waarin EU attitudes bepalend zijn voor de stemkeuze voor een bepaalde politieke partij anderzijds. Het hoofdstuk laat zien dat er grote verschillen bestaan in de mate waarin politieke partijen door *EU issue voting* beïnvloed worden. Tevens wijst de analyse uit dat drie factoren bepalend zijn voor de verklaring van deze variatie: de *issue salience* van het Europese thema voor een partij, de mate van extremiteit van het EU standpunt van een partij en oppositiestatus. Deze bevindingen geven aan dat het EU issue een extra strategisch element kan zijn in partijcompetitie voor partijen om zich onderling te onderscheiden en zo stemmen te winnen.

Het zesde en laatste hoofdstuk, geschreven met Harmen Binnema, bestudeert de verschillen in het belang dat partijen aan het EU issue hechten, gezien dit de meest cruciale factor is in de verklaring van de variatie in *EU issue voting* tussen partijen. *EU issue salience* word geconceptualiseerd en verklaard aan de hand van een validatie van de drie belangrijkste indicatoren voor *EU issue salience* in de literatuur: het *Comparative Manifesto Project*, de *European Election Study* en de *Chapel Hill Expert Survey* data. De analyse toont aan dat hoewel de drie indicatoren één onderliggende dimensie omvatten, de verklaring van de variatie in *EU issue salience* tussen partijen sterk afhankelijk is van de specifieke indicator die gebruikt wordt. Tevens laat de analyse zien dat ongeacht de grote verschillen in termen van operationalisering één verklaring



van EU *issue salience* bevestigd wordt met behulp van de drie verschillende datasets. De mate van EU *issue salience* voor een partij is sterk afhankelijk van het belang dat andere partijen in het partijensysteem aan het EU issue hechten. Hoezeer partijen de mate van EU *issue salience* ook willen beïnvloeden, om zich bijvoorbeeld van regeringspartijen te onderscheiden, dit is nagenoeg onmogelijk als andere partijen weinig of geen belang hechten aan het issue.

### **Conclusie: Het belang van EU issue voting voor nationale politiek**

Laten we terugkomen op de twee hoofdvragen van dit promotie-onderzoek: in welke mate en onder welke voorwaarden zijn attitudes ten aanzien van het proces van Europese integratie van invloed op kiesgedrag in nationale verkiezingen? En wat zijn de uitwerkingen van EU *issue voting* op nationale partijpolitiek? Het antwoord op de eerste vraag is bevestigend. Ja, attitudes ten aanzien van Europese integratie beïnvloeden nationaal kiesgedrag, maar alleen onder bepaalde voorwaarden. Drie voorwaarden zijn bepalend voor EU *issue voting*: orthogonaliteit, partijconflict en *issue salience*. Met andere woorden, EU *issue voting* vindt alleen plaats in verkiezingen waarin de mate van partijconflict hoog is, kiezers Europa belangrijk vinden en het EU issue gerelateerd is aan de links/rechts dimensie van politiek conflict.

Met het oog op de tweede onderzoeksvraag over de uitwerkingen van EU *issue voting* op nationale partijpolitiek kan worden vastgesteld dat EU *issue voting* inderdaad van invloed is op partijpolitiek, maar dat het ontstaan van nieuwe politieke breuklijnen als het gevolg van EU *issue voting* niet waarschijnlijk is. Eerder zal het EU *issue voting* leiden tot een heropleving van bestaande conflictlijnen, zoals de links/rechts dimensie. Daarnaast worden verschillende politieke partijen op verschillende wijze beïnvloed door EU *issue voting*. Drie factoren zijn van essentieel belang als we deze variatie tussen partijen willen verklaren. Des te hoger de EU *issue salience* van een partij, des te duidelijker (extremer) het EU standpunt van een partij en het feit dat een partij zich in de oppositie bevindt, versterkt de mate waarin de stemkeuze voor deze partij wordt beïnvloed door EU attitudes. Kortom, EU *issue voting* leidt tot een heropleving van bestaande conflictlijnen tussen partijen en biedt politieke partijen een extra element in hun strijd om de gunst van de kiezer.